

KÖLCSÖNHATÁSOK

TERMÉSZETES KÉNYSZEREK ÉPÍTETT KÖRNYEZETBEN

(vázlat)

Pelle Zita

konzulens: Marosi Bálint DLA

Opponens: Somogyi Krisztina

BME Építőművészeti Doktori Iskola

2015 április

Tartalomjegyzék

Kiindulás

Albedo

Rend

Kölcsönhatások

Természetes tér

Kint és bent

Módszerkutató

Keresés és kísérletezés

Szóközök

Váratlanul

Konzultációk építész hallgatókkal

Tanulások és kérdések

Építészeti szemléletmód

Kersten Geers és David Van Severen munkáin keresztül

Függelék

Szóközök gyűjtemény

Irodalomjegyzék

„Minden természetes dologban mérték van – a dolgok nagyságában, sebességében és erejében. Ennek eredményeképpen a természet rendszere, amelynek az ember is része, önszabályozásra, önkorrekcióra és öntisztulásra törekszik.” (Ernst Schumacher: A kicsi szép)

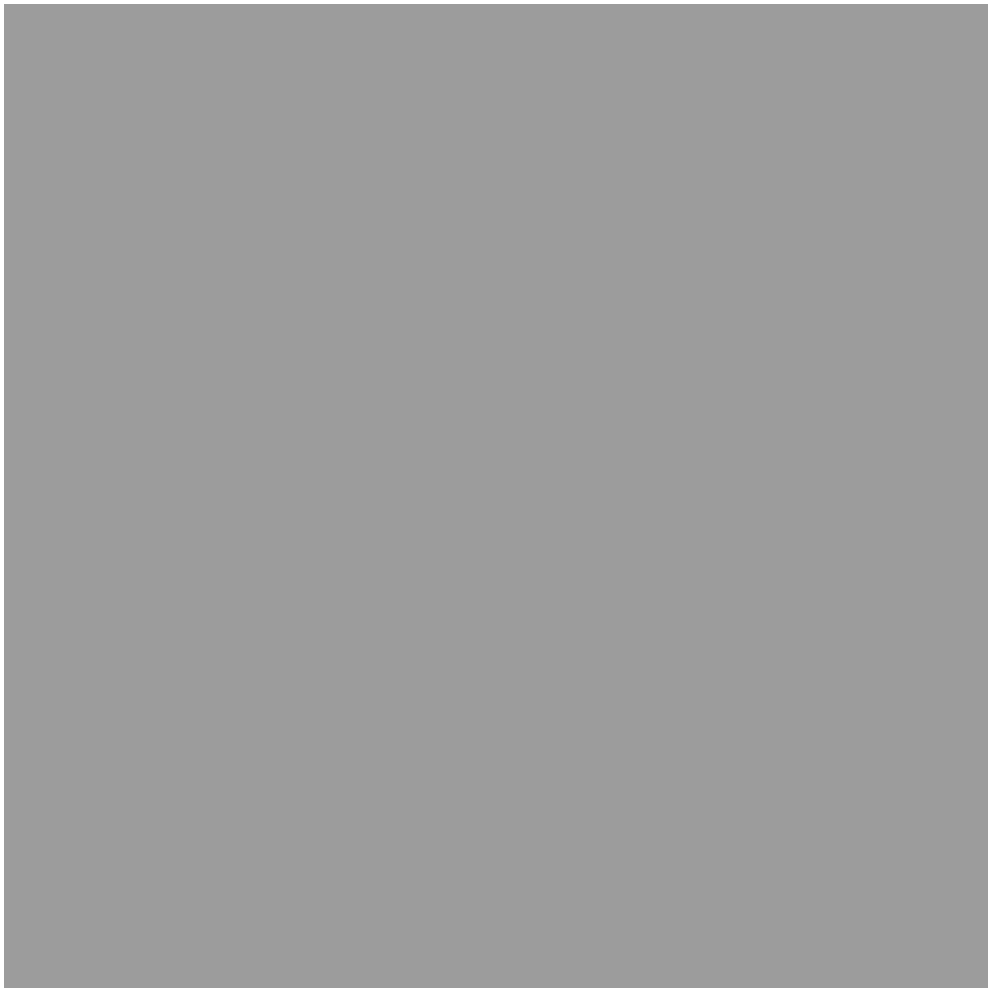
ALBEDO

Az albedo földrajzi fogalom, latin eredetű szó, jelentése fehérség.

Az albedo a felületek sugárzásvisszaverő képességét kifejező mérőszám. Ez a mérőszám az abszolút fehér felületeknél 1, az abszolút fekete felületek esetében pedig 0. A Föld átlagos albedója 0,39. A visszaverő-képesség a természet ajándéka, ennek köszönhetőek a színek, a fény- és árnyjelenségek, egyáltalán, a láthatóság, a látás. De ebből adódik a felületek hőszugárzása is, a mozdulatlan felületek ezáltal képesek mozgások, áramlások elindítására. Az albedo a kölcsönhatások katalizátora.

A természet ereje az albedónál fogva nem egyes elemek önálló létezésében, hanem az elemek egymásra gyakorolt hatásában rejlik. Az albedo a két abszolútum, a fehér és a fekete közötti mérték.

(kép: fekete 0,39)

REND

A kölcsönhatások mögötti természetes kényszerek tisztasága – számomra legalábbis – újfajta rendet és szépséget jelent. A felújításokat, átalakításokat, hozzáépítéseket, folytatásokat általában befolyásolja a szomszéd, az összkép iránti érzékenység. A természetes kényszerekben rejlő szabadság és fegyelem egyidejűsége játéktér. Olyan tér, amely lehetővé teszi, hogy a változásban a homogenitás csökkenése ellenére is fennmaradjon az összkép egysége. (kép: Budapest, Tündérlaki mélyút, garázsok)

KÖLCSÖNHATÁS

Az egymás melletti részek kölcsönhatásra lépése elkerülhetetlen törvényszerűség, természetes kényszer: olyan oda-vissza folyamat, amely kétirányúságában benne rejlik a kiegyenlítés és az önszabályozás lehetősége. A város mesterséges környezetében az olyan jelenségek, amelyek maguktól, törvényszerűen bekövetkeznek, természetesek. A város az egymásmellettség koncentrációja, feltétlenül reflexív közeg. Művészete ellenére is képes természetes folyamatokra.

A kölcsönhatás minden esetben legalább két dolog találkozásában jön létre. A találkozás az ember alapélménye. Külső és belső világának folytonos összecsatolásban tartása az individuum és a társadalom kölcsönös önszabályozója, a kiegyensúlyozás helye. A modern építészet klasszikus építészé és írója, Adolf Loos „Építészeti” című írásában úgy fogalmazott, kultúrának az ember belső és külső világának kiegyensúlyozottságát nevezi, mely az ésszerű gondolkodás és cselekvés egyedüli biztosítéka.

A városi találkozások épített terek találkozásaiban is megjelennek. A városi terek, házak, és a házakon belüli részletek egymáshoz viszonyított alakulásai a társadalmi kommunikáció kivetülései is. John Pawson és Lucy Orta *To be Minimalist ...or Maximalist?* című cikkükben így írnak: „az építészeti a létezés módjának fizikai kifejeződése”. A városi épített környezet a társadalom összetartó erejének, az egymáshoz való viszonyoknak a tükré.

A városban tapasztalható természetes kényszerek kérdésköre ezért az épített környezet és az építészeti kommunikáció szempontjából egyaránt vizsgálható: fizikai jellegű találkozásokon (város és természet, ház és ház) mellett ház és ember relációján keresztül egy további, gondolati jellegű kölcsönhatásként is értelmezhető. Ezeket időről időre, feladatról feladatra újragondoljuk, az építészeti tervezés koncepcióalkotásában ezek a viszonyok az első kérdésfeltevések közt merülnek fel.

Néma Júlia keramikusművész Anselm Grün-t idézi, amikor arról ír, hogy a jelen tulajdonképpeni betegsége a kapcsolatnélküliség. A kölcsönhatások természete, feltétlen létrejöttük azonban igazolja, hogy mindig van kapcsolat. Az épített környezetben megnyilvánuló, kölcsönösségre utaló jelenlét megmutatózásai az építészeti kifinomult díszreit jelentik számomra.

(kép: Budapest, Szüret utca, szabadon álló beépítés)

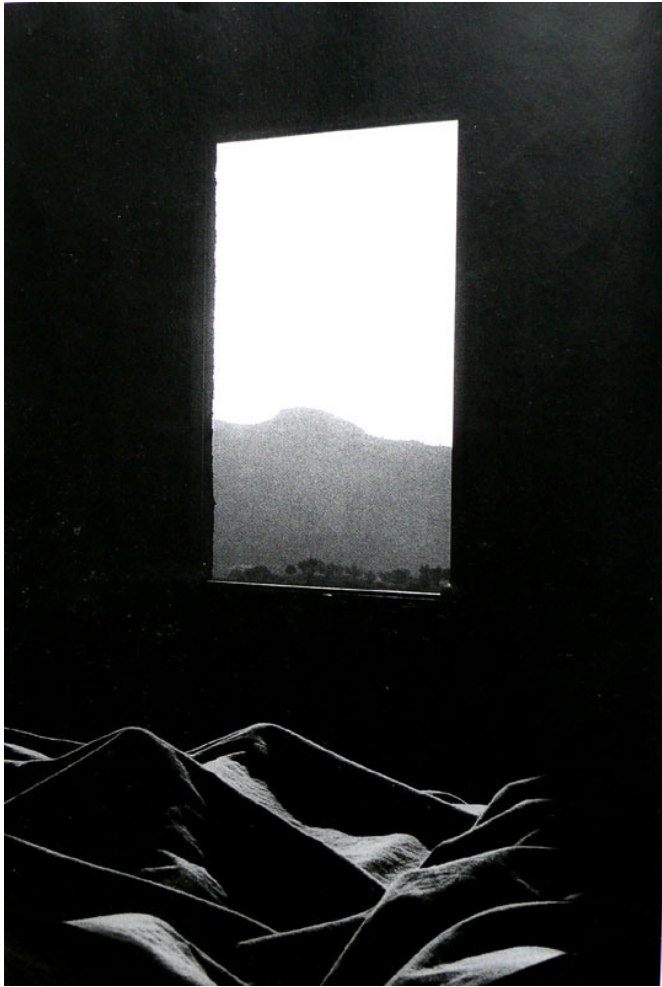

A TERMÉSZETES TÉR

Johan van der Keuken The mountains outside inside of the mountains című fényképéről úgy nyilatkozik, hogy az a mód, ahogy a kint és a bent találkozik, az maga a tér. A végtelen úgy szűkül térré, hogy a nézőponton keresztül viszonyra, értelmezésre talál. Egyszerűbben fogalmazva, a dolgok egymáshoz való viszonyulása hozza létre a teret. A dolgok találkozásában létrejövő tér természetes, ha manipulációtól mentesen, egyszerűen, pusztán következményként létezik.

(Negatív tér, Nulltér, Áthatások, Szimbiózis – még leírásra vár...)

(kép: Johan van der Keuken, The mountains outside inside of the mountains)

KINT ÉS BENT

Az ember számára sok minden szól kintről és bentről. Attól, hogy a kint bekerül, elindul valami. Valami, ami mozog, mozgat. Ahhoz, hogy a kint és a bent találkozzon, szükség van a képzelőerőre. A valóság látása feltételezi a képzeletet.

(kép: Mogyoródi bejárat)

KERESÉS ÉS KÍSÉRLETEZÉS

Az elmúlt hónapokban a kutatási témához illő műfajt kerestem. Mivel a felvetés az építészeti kölcsönhatásokon, egymásrautaltságon és térbeli párbeszédeken alapul, megkérdőjeleződött bennem az a korábbi kiindulás, hogy az egyéni kutatást egyénileg érdemes folytatni. Arra jutottam, hogy ebben a témában nem célravezető monológban gondolkodni, hasznosabb lenne olyan dialógusban, amely egyes társművészeti ágak és a résztvevők oldaláról is többszereplős akcióvá válhat. Építészhallgatók és nemszakmabeliek közegeiben az építészeti kölcsönhatások témaköre akár magától értetődő élménnyé is válhat, ami jó alapot jelenthet az épített környezeti észlelés érzékenységének serkentésében, de akár az építészeti tervezés koncepcióalkotásában is.

(kép: Váratlanul - alkotóheti pillanatkép a Budavári Általános Iskolában)

SZÓKÖZÖK - SZÍNES ALKOTÓMŰHELY A VÁROS ÉS A VERSEK TALÁLKOZÁSÁBAN

A fenti szándék megvalósítására a „Szóközők” alkotóműhelyen Páhy Réka segítségével együtt tettünk kísérletet. Szándékunk volt, hogy a témát „nemépítések” körében is felvessük, amelyet azonban szükségszerűen közérthetőbb, szerethetőbb, de az eltérő rétegeit fenntartó nyelven közvetítünk. (Időközben jöttünk rá, hogy a szerethetővé tétel akár építészhallgatók körében is ugyanolyan fontos kérdés lehet, mint nemszakmabeliek esetében.)

A magyar költészet napjára szervezett foglalkozásunkat egy gyűjtési és válogatási folyamat előzte meg, a kiválasztott harmincnégy kortárs magyar vers vagy versrészlet mindegyike építészeti, városi és természeti egymásmellettséget rejt magában.

A műhelyfoglalkozás kortárs magyar versekből indult ki, két irányban - festészet és építészet témában - ágazott el, majd a helyszíni alkotómunka során készített akvarell képekben ért újra össze. A találkozóra kiválasztott versek, versrészletek téri világa mentén haladt egymás mellett építészet és festészet. A versválogatás a mesterséges város és a városi ember természetes viselkedésének kölcsönhatására terelte a hangsúlyt, az akvarell festés segített bennünket, hogy a versekben felbukkanó találkozásokat színekkel leképezzük, figurális ábrázolás nélkül. Festési technikának az akvarellt választottuk, mert ez a technika – mint a téma megértését és feldolgozását segítő eszköz – képes arra, hogy a papíron keveredések, átjárások, elmosódó határok jelenjenek meg. A résztvevők szabadon választhattak a versek közül, amelyet aztán megjelenítettek a papíron. A technika könnyedségén, a színek egymásmellettségének szépségén, áthatásán keresztül tapasztalhatták meg a kölcsönhatások feltétlen létrejöttét. Az élmény átélése mellett másodlagos, de fontos, hogy mindez városi téri helyzetekkel kapcsolatosan zajlott. A foglalkozás korhatár és előképzettség nélkül bárki számára teljesíthető volt. A programon meghívott vendégünk, beszélgető- és alkotótársunk volt Térey János költő, író és Ocztos István építész, képzőművész.

A foglalkozásra programtervvel és feladatokkal készültünk arra az esetre, ha nem indulna be az alkotómunka. Szerencsére azt tapasztaltuk azonban, hogy erre nincs szükség, a munka önműködően zajlott, a mi szerepünk minimálisra csökkent – amit pozitív visszajelzésként értelmeztünk.

(kép: 458 Nem fény, arany árnyék. (Simon Márton: Polaroidok, festette Robi, 12 éves)

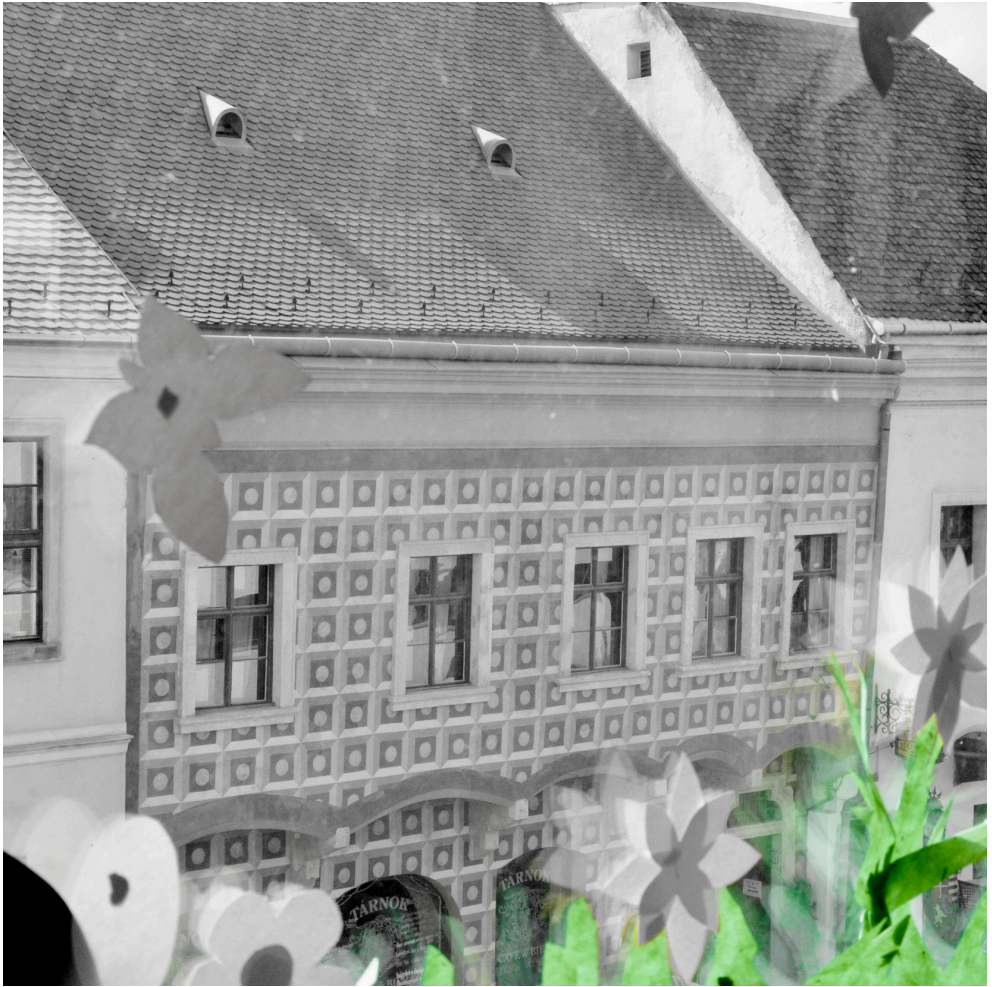
VÁRATLANUL - ALKOTÓHÉT

Az alkotóheti csoportban Skaliczki Judittal az alábbi kiírással indítottunk: Jártál már a várban olyan szemmel, hogy az első ránézésre észlelhető látványosságokon túl észrevetted a kevésbé láthatót, vagy akár a láthatatlant? Mi számodra a látható? Vajon más is azt látja, amit te? Mi a vár valósága? Biztosan az, amit látunk? Váratlan nézőpontot veszünk fel: a várban élőkét. Amit mi kívülről nagyra nőtt múzeumként és turista nevezetességként olvasunk, az belülről számukra az otthon lét terét jelenti. Minden eltérő használat mögötti nézőpont másra van hangolva, mást vesz észre. Mind atipikus, mégis van bennük valami közös: nyomot hagyó párbeszédet folytatnak az épített környezettel.

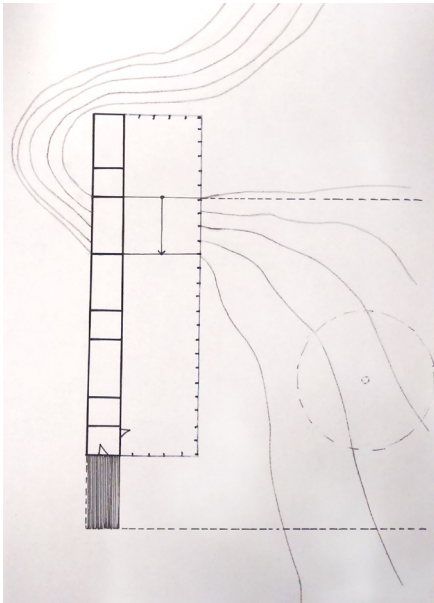
Judittal a várban tett előkészítő sétánk során azt tapasztaltuk, hogy a vár utcáin, és az eldugott játszóterén járó gyerekek többnyire helyiek, a felvetésre az ő belső nézőpontjuk érdekes lehet. A témakiírást a gyerekekkel egy interjúrészlet kapcsolta össze, Lackfi Jánosnak arra a kérdésére, hogy miért térnek vissza ilyen erővel a gyerekkor belső terei Tóth Krisztina így válaszolt: „Leginkább így ragadható meg az ember kicsisége és a világ átláthatatlansága közötti ellentét. Labirintus-szerű, teljesen tagolatlan, meghatározhatatlan irányokba elágazó térben mozgunk mindannyian, de ezt a gyerekek jóval felfokozottabban élik át. Ők nem látják át a világot, nem tudják elképzelni, mit jelent egy másik kerület vagy egy másik város, egy idegen lakásban is legfeljebb azt a teret látják át, ahol éppen állnak - vagy még azt sem. Egy másik szoba és egy másik ország nekik körülbelül ugyanaz.”

A Budavári Általános Iskolában tett látogatásunk során egy hetedikes osztállyal találkoztunk. Az aszfalttérkép ötletét elmosta az eső, a tornateremben ezért spontán akcióba kezdtünk: padokból utcahálózatot, húzódzkodóból Mátyás-templomot, zsámolyokból iskolát építettünk. Várbeli sétáik bejárása, fontos helyeik megjelölése és a hazaérés élményének rajzi visszaadása volt a feladatuk. A gyerekeknek a jókedvű hajlandóságát megalapozta, hogy mindezt matekóra helyett tehették meg. Érdekes módon az absztrakt vármodell teljes mértékben érthető volt számukra.

(kép: vári látkép az osztályteremből)

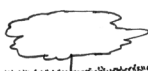
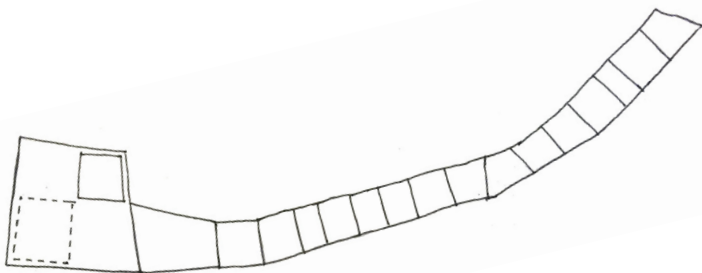

KONZULTÁCIÓK ÉPÍTÉSZHALLGATÓKKAL

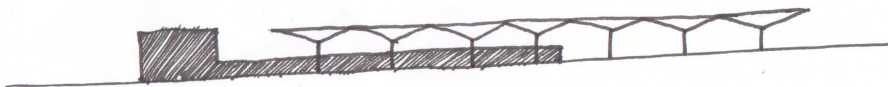

Városban élő emberként a külső és belső nézőpontok észrevétele és az építészeti kölcsönhatások, a köztük való átjárás olyan önszabályozó tervezési folyamat lehetőségét vetíti elő, amely egyszerre kényszerű és természetes, egyidejűleg fegyelmező és felszabadító. Megtapasztalásának élménye egyidőben lehatároló és megengedő, így az építészeti alkotómunkának egyaránt kontrollja és inspirálója. Ebben a folyamatban lehetőség nyílik arra, hogy beszéljünk arról, hogy az új épület mindig valamit folytat, még ha nem is tudatosan, de mindig kapcsolatba, kölcsönhatásba lép a környezetével.

(rajzok: hallgatók munkaközi vázlatai)

.....

TANULSÁGOK ÉS KÉRDÉSEK

átgondolásra vár...

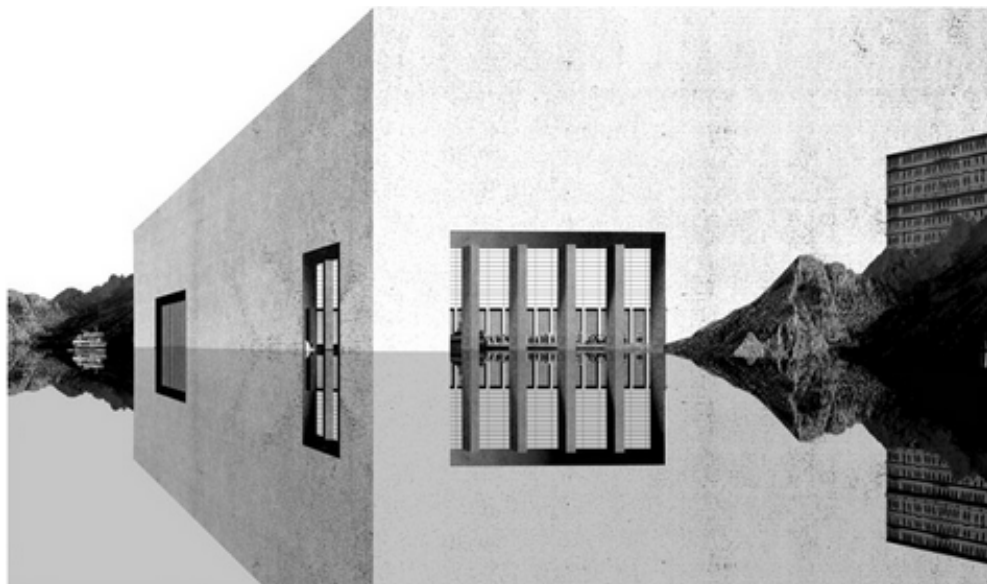

ÉPÍTÉSZETI SZEMLÉLETMÓD

Kersten Geers és David Van Severen munkáin keresztül
átgondolásra vár...

(kép: CITÉ DE REFUGE (menedékváros), Rotterdami Építészeti Biennálé projekt, Különdj, 2007)

IRODALOMJEGYZÉK

- ALEXANDER, Christopher: The timeless way of building, Oxford University Press, 1979
- BARICCO, Alessandro: Oceano mare (Tengeróceán, magyar ford.: Székely Éva), Helikon, 2011
- BATÁR, Attila: Láthatatlan építészet, Ab Ovo, 2005
- BATÁR, Attila: Az emberi tér – Válogatott tanulmányok, Terc, 2010
- BEHNE, Adolf: Túl a megformált téren – az alakított valóság
magyarul megjelent: Mérhető és mérhetetlen, Kerékgyártó Béla, Typotex, 2007
- ECO, Umberto: Nyitott mű, Európa, 1998
- GADAMER, Hans-Georg: A szép aktualitása (magyar ford.: Bonyhai Gábor, Gondolat, 1994)
- GADAMER, Hans-Georg: Igazság és módszer (magyar ford.: Bonyhai Gábor, Gondolat, 1984)
- Janáky, István: Az építészeti szépség tejekei Magyarországon, Terc, 2004
- JANIKOVSKY, Éva: De szép ez az élet! - Kétszer ugyanabba, Móra, 2001
- KEPES, György: A látás nyelve, Gondolat, 1979
- MEGGYESI, Tamás: Promenadológia, Magyar Építőművészet 2012/3. XII. évf. 68. sz.
- Nemes, Nagy Ágnes: Összegyűjtött versei, Osiris, 2003
- Néma, Júlia: Áttetszően gondolkodni, doktori értekezés, Mome, 2011
- Pawson, John: Minimum, Phaidon, 1998
- Pawson, John, Orta, Lucy: To be minimalist ... or maximalist?, The Guardian, 2004
- RATZEL, Friedrich: A víz a tájban, Térpoétika - Helikon Folyóirat különszám, 2010
- Selye János: Stressz distressz nélkül, Akadémiai Kiadó, 1976
- Schumacher, Ernst: A kicsi szép (magyar ford.: Perczel István), Közgazdasági és jogi Könyvkiadó, 1991
- TILMANN, J.A.: A világgjárás művészete, Térpoétika - Helikon Folyóirat különszáma, 2010
- ZOREC, Marusa: Törekvés a dolgok lényegére, Átmenetek (Transitions), Terc, 2002
- Zumthor, Peter: Thinking Architecture - The hard core of beauty, Birkhauser, 1991
- Zumthor, Peter: Thinking Architecture – A way of looking at things, Birkhauser, 1991